

Nîkrîz Makamı Seyri

İstanbul Belediyesi Konservatuvarı (Darül-Elhan) Türk Musikisi Talebe Cemiyeti

Ahmet Şefik Gürmeriç

[1904 - 1967]

Usûlü : Sofyan

4

8

11

14

Nikriz Makamı

a) Durağı: Rast perdesidir.

b) Seyri: İnci-çıkıcıdır. Bâzen çıkıcı olarak da kullanılmıştır.

c) Dizisi: Yerinde Nikriz beşlisine 5.derece Nevâ perdesi üzerinde, bir Rast dörtlüsünün ve yine aynı perdede bir Bûselik dörtlüsünün eklenmesinden meydana gelmiştir.

Nikriz makamını sekiz sesli bir dizi hâlinde gösterebiliriz. Makamın güçlüsü de dizinin ek yerindedir. Bunlar ilk anda Nikriz makamını bize basit makam olarak gösterebilir. Buna aldanmamak gerekir. Dikkat edilirse Nikriz beşlisinin dörtlüsü tam değil 26 komalık artık dörtlüdür. Beşlisi, dörtlüsünün sonuna 1 tanini ilâvesiyle yapılmamış, bir küçük mücenneb eklenerek meydana getirilmiştir. Ayrıca Nikriz makamı dizisinin güçlü üzerinde kısmında Rast ve Bûselik olmak üzere iki ayrı çeşni bulunur. İşte bu sebepler dolayısıyla Nikriz makamı basit değil, mürekkebek makamıdır.

d) Güçlüsü: Makamın dizisinin 5.derecesi olan Nevâ perdesi yarım karar perdesidir. Bu perde üzerinde Rast veya Bûselik çeşniyle yarım karar yapılır. Genellikle çıkıcı nağmelerde Nevâ perdesi üzerinde Rast çeşni, incici nağmelerde ise Bûselik çeşnisini kullanmak uygundur.

e) Asma Karar Perdeleri: Güçlü Nevâ perdesinde yarım karar Rast çeşniyle yapılmışsa, yine Nevâ perdesindeki Bûselik çeşnili kalış asma karardır. Tam tersi, güçlü Nevâ perdesinde Bûselik çeşniyle yarım karar yapılmışsa, bu defa aynı perdedeki Rast çeşnili kalış asma karardır. Nikriz beşlisi Hicaz dörtlüsünün pest tarafına 1 tanini ilâvesiyle meydana gelmiş bir beşlidir. Bu bakımdan Zîrgüle'li Hicaz hâriç, Hicaz âilesine çok yakındır. Dolayısıyla Hicaz âilesindeki Hüseyni perdesinde Uşşak'lı Nim Hicaz ve Dik Kürdi perdesinde çeşniziz asma kararlar Nikriz makamında da yapılır. Ayrıca Dügâh perdesinde de Hicaz çeşniyle asma karar yapılabilir. Nikriz'in Rast ve Uşşak çeşnilerine kolayca geçme kabiliyeti vardır. Bu yüzden Nikriz makamındaki eserlerin çoğunda yerinde Rast çeşnili, yerinde Uşşak çeşnili ve hepsinde fazla Segâh perdesinde Segâh ve Ferahnâk çeşnili veya Segâh üçlüsüyle asma kararlar yapılır. Elbette ki bunun için Nim Hicaz ve Dik Kürdi perdeleri atılıp yerine Çargâh ve Segâh perdeleri getirmek gerekir. Hattâ Rast ile karar veren eserler vardır.

f) Donanımı: Si için bakiye bemolü, fa ve do için bakiye diyezi donanıma yazılır. Gerekli değişiklikler eser içinde gösterilir.

g) Perdelerin T.M.deki isimleri: Pestten tize doğru: Rast, Dügâh, Dik Kürdi, Nim Hicaz, Nevâi Hüseyni, Evic veya Acem, Gerdâniye, Muhayyer'dir.

h) Yeden'i: 1.aralıktaki bakiye diyezli fa Irak perdesidir. Tam karar sırasında yedenin önemi büyüktür.

i) Genişlemesi: Nikriz makamı genellikle tizde genişlemiş kısımda pek dolaşmaz. En çok kullanılan genişleme pest taraftan yapılandır ki, bu da Yegâh perdesi üzerine bir Rast dörtlüsü getirmekle yapılır. Bunu Nevâ perdesindeki Rast dörtlüsünün pest taraftaki simetriği olarak düşünebiliriz.

Tizden de bâzen Nevâ'daki Rast veya Bûselik beşlisini dizi hâlinde uzatmakla genişleyebilir.

Seyri:

Güçlü Nevâ perdesi civârından veya bâzen de Nikriz beşlisinin seslerinden seyre başlanır. Makamı meydana getiren çeşnilerde karışık gezinildikten sonra, güçlü Nevâ perdesinde yarım karar yapılır. Bu arada gereken yerlerde gerekli asma kararlar da gösterildikten sonra Rast perdesinde Nikriz, bâzen Rast çeşniyle yedenli tam karar yapılır.

Sofyan Usûlü

*) Dört zamanlıdır.

*) İki tane iki (2 +2 = 4) zamanın veya iki Nim Sofyan'ın birleşmesinden meydana gelmiştir.

*) 4/8'lik ve 4/4'lük iki mertebesi varsa da, 4/4'lük ikinci mertebe daha çok kullanılmıştır.

*) Pışrevlerde, İlâhilerde, şarkılarda, türkülerde, oyun havalarında, kısaca özel usul mecburiyeti olmayan hemen her formada kullanılmıştır

Sofyan Darb Usûlü

1 . Darb : (Dü-Üm) / [2 Zamanlı ve Kuvvetli]
2 . Darb : (Te) / [1 Zamanlı ve Yarı Kuvvetli]
3 . Darb : (Ke) / [1 Zamanlı ve Zayıf]